

Jacek Wysocki
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

EKONOMICZNY WYMIAR POLITYKI EKOLOGICZNEJ W RAMACH DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ

Wprowadzenie

Największe zagrożenie dla środowiska naturalnego stanowi człowiek i realizowana przez niego działalność gospodarcza, która prowadzi do niekontrolowanego pozyskiwania i przetwarzania nieodnawialnych zasobów naturalnych, zwłaszcza że ich wykorzystywanie nie zawsze idzie w parze z działaniami na rzecz ich rekultywacji. Istotnym problemem staje się zatem spadająca dostępność zasobów naturalnych i ograniczone zdolności regeneracyjne środowiska, jak i rosnące zanieczyszczenie wody, ziemi i powietrza, czy wreszcie brak możliwości absorpcji odpadów i śmieci, co skutkuje dramatycznym pogorszeniem stanu środowiska naturalnego [18, 2011, s.7–8]. Dlatego też współczesny i przyszły wzrost gospodarczy powinien być realizowany z uwzględnieniem ochrony dziedzictwa przyrodniczego, bardziej efektywnego wykorzystania surowców i innych zasobów przyrody, racjonalnego zużycia energii i pracy oraz zastosowania ekologicznych rozwiązań technologicznych [10, 2011, s. 31].

Opisana sytuacja jest bardzo niebezpieczna nie tylko dla normalnego funkcjonowania środowiska, ale i przyszłej egzystencji człowieka, stąd wymaga natychmiastowych i radykalnych działań ze strony każdego homo sapiens, przedsiębiorstwa, instytucji, ale przede wszystkim państwa i organizacji ponadnarodowych, czyli podmiotów, które mają największy wpływ na kształtowanie otoczenia w którym żyjemy i funkcjonujemy. W praktyce, zahamowanie negatywnego wpływu działalności gospodarczej przedsiębiorstw na środowisko naturalne jest możliwe wyłącznie w wyniku skutecznej realizacji polityki ekologicznej przez władzę państwową i wprowadzania przez państwo określonych regulacji prawnych w kwestiach środowiskowych, w tym w zakresie stosowania instrumentów ekonomicznych w postaci danin publicznych oraz sprawnego egzekwowania kar za brak ich przestrzegania z punktu widzenia ochrony przyrody.

1. Środowisko naturalne w polityce ekologicznej UE i Polski

Pomiędzy środowiskiem naturalnym a przedsiębiorstwem ma miejsce stała wymiana energetyczno-materialna, która oznacza, że są one uczestnikami w obiegu energii i materii oraz stanowią element składowy cykli ekologicznych. [10, 2011, s. 31]. Związki przedsiębiorstwa ze środowiskiem naturalnym można przedstawić w pewnym uproszczeniu za pomocą wejść i wyjść określonych materiałów, energii i informacji, gdzie wejścia stanowią elementy traktowane

przez przedsiębiorstwa jako zasoby otoczenia do pozyskiwania, do których należą: surowce, powietrze, woda i gleba, zaś wyjścia są efektami działań przedsiębiorstw przekazywanymi do otoczenia, do których zaliczyć można np. produkty, emisje, odpady i ścieki [10, 2011, s. 31]. W rezultacie przedsiębiorstwa muszą zwracać uwagę na ograniczanie szkodliwego oddziaływania na środowisko zarówno w odniesieniu do wspomnianych elementów wejść, jak i wyjść we wszystkich fazach procesu produkcyjnego i użytkowania produktu, m.in. przez [10, 2011, s. 32]:

- dostosowywanie prowadzonej działalności do istniejących uwarunkowań środowiskowych,
- racjonalne od strony ekonomicznej i przyrodniczej gospodarowanie komponentami środowiskowymi,
- produkcję wyrobów nie zagrażających środowisku.

W kwestii komponentów wejściowych należy zwrócić uwagę przede wszystkim na niekorzystny wpływ przedsiębiorstw na 3 składniki środowiska, tj. powietrze, wodę i glebę, który wiąże się z ekspansywnym zapotrzebowaniem na te zasoby głównie ze strony przedsiębiorstw przemysłowych, ale także pozostałych oraz rolnictwa i gospodarki komunalnej. Wśród najważniejszych problemów ekologicznych związanych z eksploatacją i negatywnym oddziaływaniem przedsiębiorstw na powietrze, wodę i glebę, znajdują się m.in. [9, 2013, s. 37–38; 13, 153–154; 24, 2010, s. 78; 12, 2014, s. 75–82]:

- wzrost stężenia gazów cieplarnianych produkowanych przez przemysł, do których należą: dwutlenek węgla, tlenek azotu czy metan, dające efekt cieplarniany,
- zanieczyszczenie powietrza związkami reagującymi z ozonem, w tym fluorochlorowęgłowodami, skutkujące niszczeniem powłoki ozonowej,
- kwaśne deszcze, czyli efekt nadmiernej emisji substancji szkodliwych przez przemysł,
- odprowadzanie ścieków poprodukcyjnych oraz wód pochłodniczych z energetyki i przemysłu czy wód kopalnianych,
- sploty powierzchniowe z terenów przemysłowych oraz składowisk odpadów przemysłowych i komunalnych
- postępująca erozja gleby w wyniku nieracjonalnego wykorzystywania, jej zakwaszenie oraz kontaminacja w wyniku gromadzenia substancji szkodliwych (metali ciężkich).

Dokonujące się procesy globalizacyjne i postęp technologiczny, tak charakterystyczne dla współczesnych czasów, przyczyniają się zatem nie tylko do rozwoju społeczno-gospodarczego, ale i niosą za sobą negatywne konsekwencje w postaci silnej presji na środowisko naturalne, które jest przede wszystkim eksploatowane przez przedsiębiorstwa [23, 2009, s. 7]. Aby temu zapobiec, wymagane są określone działania na rzecz jego ochrony, najlepiej o charakterze kompleksowym i systematycznym, jak ma to miejsce w przypadku polityki ekologicznej w ujęciu międzynarodowym, gdzie kwestie ochrony środowiska są jednym z priorytetów współczesnych wyzwań rozwojowych.

Polityka ekologiczna jest zazwyczaj postrzegana jako spójny plan działania, którego celem jest świadome propagowanie i zachęcanie do podejmowania rozwiązań służących ochronie środowiska oraz wskazywanie racjonalnego korzystania z zasobów i walorów otaczającej nas przyrody. Można zatem zdefiniować politykę ekologiczną jako świadomą i celową działalność państwa i podmiotów gospodarczych w obszarze gospodarowania środowiskiem przyrodniczym, która obejmuje korzystanie z jego zasobów i walorów oraz ochronę i kształtowanie wszystkich jego elementów, gdzie **środowisko** to postrzegane jest jako ekosystem zapewniający realizację potrzeb biologicznych, społecznych i gospodarczych [19, 2012, s. 91–92]. W rezultacie głównym wyzwaniem polityki ekologicznej jest ochrona przyrody i dbanie o zachowanie środowiska

naturalnego w takim stanie równowagi ekologicznej, aby mogło ono służyć w podobnym zakresie przyszłym pokoleniom, nawet mimo stale wzrastających antropogenicznych obciążeń.

W dzisiejszych czasach polityka ekologiczna jest silnie związana z polityką gospodarczą i społeczną, gdyż wspólnie tworzą ogólną politykę państwa, przy czym wszystkie trzy polityki są kształtowane i spajane przez politykę zrównoważonego rozwoju [19, 2012, s. 92–93]. Sposób kształtowania i wdrażania polityki ekologicznej, a więc polityki wprowadzania zmian cywilizacyjnych w obszarze gospodarki, społeczeństwa i środowiska określają zasady, które zostały wypracowane m.in. przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) i Unię Europejską, przy czym zasadą naczelną polityki ekologicznej stał się zrównoważony rozwój [19, 2012, s. 94].

Widać to w odniesieniu do międzynarodowej polityki ekologicznej, w tym polityki Unii Europejskiej i krajów członkowskich, gdzie podstawową zasadą ochrony środowiska, w ramach której funkcjonuje też zintegrowana polityka produktowa jest idea zrównoważonego rozwoju. Koncepcja zrównoważonego rozwoju powstała w celu przeciwdziałania negatywnym skutkom rozwoju gospodarczego, będącego następstwem postępu technologicznego i procesów globalizacyjnych oraz wzrostu produkcji światowej i została powszechnie zaakceptowana przez społeczność międzynarodową jako element składowy międzynarodowej polityki w zakresie ochrony środowiska naturalnego [6, 2013, s. 91]. W ramach przyjętej definicji zrównoważony rozwój oznacza rozwój zaspokajający potrzeby obecnych pokoleń i nie ograniczający możliwości zaspokajania potrzeb następnym pokoleniom [16, 2010, s. 34], co wyraża się w trwałości ekologicznej, rozwoju ekonomicznym i sprawiedliwości społecznej [7, 2000, s. 113]. Warto wspomnieć, że koncepcja zrównoważonego rozwoju opiera się na trzech fundamentalnych zasadach [18, 2011, s. 116]:

- zasadzie integralności ładu – podkreślającej równorzędne współistnienie wszystkich trzech celów zrównoważonego rozwoju, tj. ekonomicznego, społecznego i ekologicznego,
- zasadzie subsydiarności – wiążącej się z zaangażowaniem wszystkich podmiotów na rzecz ochrony środowiska naturalnego dla jego jak najskuteczniejszej ochrony,
- zasadzie zrównoważonej partycypacji – zalecającej tworzenie i upowszechnianie reguł prośrodowiskowych zachowań zarówno wśród przedsiębiorstw, jak i wszelkiego rodzaju instytucji, a także obywateli, gdyż tylko wówczas możliwe będą życie i praca w harmonii z przyrodą.

Poruszany w koncepcji zrównoważonego rozwoju aspekt ekologiczny odnosi się również do działalności proekologicznej przedsiębiorstw, co ma pokazać wagę tego zagadnienia dla organizacji gospodarczych i w ten sposób stać się dla nich szansą rozwoju.

Problemy związane z ochroną środowiska naturalnego stanowią jeden z priorytetów polityki Unii Europejskiej, która jest regulowana w oparciu o szereg aktów prawnych, nie tylko normalizujących kwestie zanieczyszczania przyrody, ale także wyznaczających nowe standardy w zakresie produkcji przyjaznej środowisku. I tak Unia Europejska realizuje politykę ochrony środowiska w oparciu o trzy naczelne zasady, którymi są [3, 2011, s. 419]:

- zasada etyki – odnosząca się nie tylko do społeczeństwa i z jego punktu widzenia, ale również do środowiska naturalnego, jako odrębnego podmiotu,
- zasada dobrobytu – mówiąca o tym, że na dobrobyt i stan zdrowia społeczeństwa wpływa stan środowiska naturalnego,
- zasada ekonomiczna – zakładająca, że realizacja polityki proekologicznej nie musi wpiływać się w rachunek ekonomiczny przedsiębiorstw.

Jednocześnie, w praktycznym ujęciu ochrona środowiska obejmuje wszelkie przedsięwzięcia, których nadrzędnym celem jest [16, 2010, s. 11]:

- ograniczanie powstawania zanieczyszczeń,
- ponowne wykorzystanie zanieczyszczeń,
- usuwanie i unieszkodliwianie zanieczyszczeń niszczących ekosystemy środowiskowe.

W polskiej polityce ekologicznej kwestie ochrony środowiska są regulowane ustawą z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2001r., nr 62, poz. 627 z późn. zm.), która jest obecnie obowiązującym aktem prawnym, kompleksowo obejmującym regulacje prawne w zakresie ochrony zasobów środowiskowych i dostosowanym do prawa Unii Europejskiej. Naturalnie, w pierwszej kolejności przywołana ustawa opisuje obowiązujące w Polsce zasady ochrony środowiska oraz warunki korzystania z jego zasobów z wyraźnym odniesieniem się do wymagań wyżej przywołanego zrównoważonego rozwoju, który w tym akcie prawnym jest definiowany jako rozwój społeczno-gospodarczy, w ramach którego dla równoważenia szans dostępu do środowiska poszczególnych społeczeństw lub ich obywateli – zarówno współczesnego, jak i przyszłych pokoleń – następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych [21].

W relacji do przedsiębiorstw prawa ochrony środowiska również pełni kilka bardzo istotnych funkcji, które w znaczący sposób determinują działalność ekologiczną podmiotów gospodarczych. Najważniejsze z nich z ekonomicznego punktu widzenia zostały zaprezentowane w poniższej tabeli 1.

Tabela 1. Funkcje prawa ochrony środowiska i ich wymiar ekonomiczny dla przedsiębiorstw

Rodzaj funkcji	Opis pełnionej roli
Funkcja stymulatora działalności gospodarczej	Funkcja ta stanowi jedną z najistotniejszych funkcji prawa ochrony środowiska, gdyż polega na kształtowaniu zachowań przedsiębiorstw w stosunku do środowiska naturalnego w wyniku stosowania restrykcji finansowych w postaci opłat i podatków związanych z jego niewłaściwym użytkowaniem, co zachęca firmy do poszukiwania rozwiązań ekologicznych.
Funkcja wdrażania postępu technicznego	Funkcja ta motywuje przedsiębiorstwa do wdrażania rozwiązań technologicznych przyjaznych środowisku naturalnemu w celu uniknięcia opłat.
Funkcja represyjna	Funkcja wskazuje na sankcje obejmujące niewłaściwe korzystanie z zasobów naturalnych i ustanawia kary za naruszenie prawa ochrony środowiska, które kwalifikowane jest jako przestępstwo.

Źródło: Opracowanie na podstawie: [15, 2010, s. 51–54, 17, 2000, s. 56].

Ustawa o prawie ochrony środowiska wprowadza również rozbudowany katalog zasad, spośród których warto zwrócić uwagę na zasadę powszechnego korzystania z zasobów środowiska naturalnego, przysługującą każdemu obywatelowi w celu zaspokojenia swoich osobistych potrzeb, tudzież potrzeb gospodarstwa domowego [4, 2009, s. 23]. I w tym przypadku swoistym zabezpieczeniem przed nieracjonalnym stosowaniem tej zasady, zwłaszcza przez podmioty gospodarcze, są kwestie nakazowo-represyjne, wyrażone w postaci kolejnych zasad [2, 2014, s. 183–184], tj.:

- zasady prewencji, która obliuguje każdego, kto wykorzystuje środowisko naturalne i przy tym negatywnie na nie oddziałuje, do zaprzestania takich praktyk,
- zasady przezorności, która zobowiązuje użytkowników środowiska naturalnego do roztropnego jego wykorzystania i przewidywania potencjalnych zagrożeń,

- zasady – zanieczyszczający płaci, w myśl której za szkody wyrządzone w wyniku prowadzonej działalności płaci podmiot zanieczyszczający środowisko naturalne

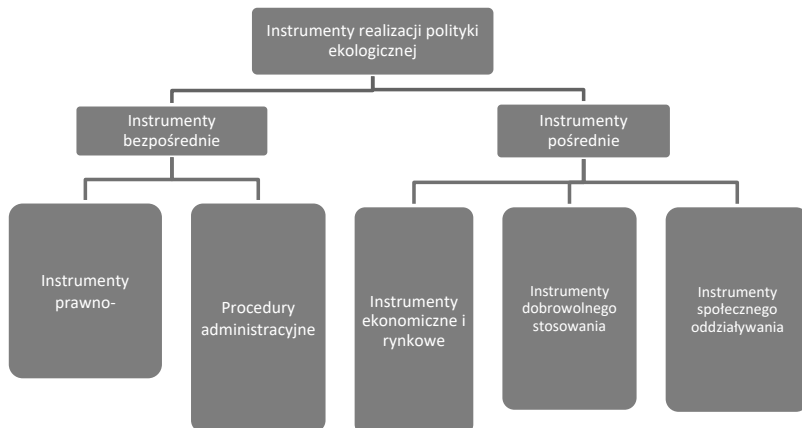
W konkluzji można stwierdzić, że zarówno w UE, jak i w Polsce wszelkie działania proekologiczne stanowią elementy składowe szeroko rozumianej polityki ekologicznej, której posiadanie oznacza istnienie dalekosiężnych planów mających na celu stworzenie warunków dla ochrony środowiska poprzez określenie celów ekologicznych, priorytetów, rodzaju i harmonogramu wspomnianych działań proekologicznych oraz środków finansowych i niefinansowych niezbędnych do osiągnięcia zakładanych rezultatów [14, 2014, s. 172]. Jest to o tyle istotne, że w głównej mierze tylko działania proekologiczne wzmocnione autorytetem państwa lub przez nie zalecane są w stanie chronić środowisko naturalne pod kątem poprawy warunków życia ludności oraz przeciwdziałania negatywnym skutkom eksploatacyjnej działalności człowieka.

2. Instrumenty ekonomiczne w ochronie środowiska w Polsce

Prowadzenie skutecznej polityki ekologicznej wymaga od państwa praktycznego zastosowania przyjętych zasad, wyznaczenia celów oraz określenia narzędzi służących ich realizacji. Potrzebne są rozwiązania w postaci np.: konstrukcji prawnych regulujących zachowania podmiotów gospodarczych wobec środowiska, programów zarządzania środowiskowego, szczegółowych programów użytkowania i ochrony środowiska czy instrumentów wspomagających regulowanie zasad użytkowania, ochrony i kształtowania ekosystemu środowiskowego.

W Polsce funkcjonuje ponad sto instrumentów zarządzania środowiskiem w postaci zakazów, nakazów, decyzji, limitów, opłat, zachęt, sankcji, umów, zaleceń itp., które można podzielić na instrumenty oddziaływania bezpośredniego oraz instrumenty oddziaływania pośredniego. Pierwsze z nich mają charakter przymusu prawnego, zaś drugie mogą, ale nie muszą być objęte regulacjami prawnymi, przy czym instrumenty uregulowane prawne można stosować obowiązkowo lub dobrowolnie [19, 2012, s. 119]. Szczegółowa klasyfikacja instrumentów zarządzania środowiskiem w obszarze polityki ekologicznej została przedstawiona na rysunku 1.

Rysunek 1. Instrumenty polityki ekologicznej wykorzystywane w zarządzaniu środowiskiem.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [19, 2012, s. 120; 2, 2014, s. 185].

Wśród przedstawionych instrumentów środowiskowych ważną rolę pełnią instrumenty o charakterze ekonomiczno-finansowym, które obok mechanizmów przymusu bezpośrednio stanowią podstawowe narzędzie polityki ekologicznej [19, 2012, s. 136], gdyż dzięki nim państwo może skutecznie oddziaływać na decyzje podejmowane przez przedsiębiorstwa i zapewniać realizację zasad mających na celu poprawę ochrony środowiska naturalnego wraz z ograniczaniem jego zanieczyszczania [14, 2014, s. 226].

Instrumenty ekonomiczne niosą ze sobą obciążenia finansowe dla przedsiębiorstw, przez co mają na nie mobilizujący wpływ w zakresie oszczędnego korzystania ze środowiska i jego zasobów, wycofywania z rynku produktów zanieczyszczających lub uciążliwych dla przyrody, eliminacji szkodliwych procesów produkcyjnych oraz podejmowania inwestycji sprzyjających ochronie otaczającego nas środowiska [19, 2012, s. 120]. Wynika to z faktu, iż instrumenty te obejmują wszelkie daniny płacone za zanieczyszczenie środowiska naturalnego, jak np. podatki i opłaty ekologiczne, ale także subwencje ekologiczne, kary pieniężne, depozyty ekologiczne, ubezpieczenia ekologiczne czy handel uprawnieniami do korzystania ze środowiska, które w wymierny sposób wpływają na prowadzenie działalności gospodarczej, bowiem odnoszą się do aspektów finansowych, rzutujących na sytuację finansową przedsiębiorstw [5, 2013, s. 95].

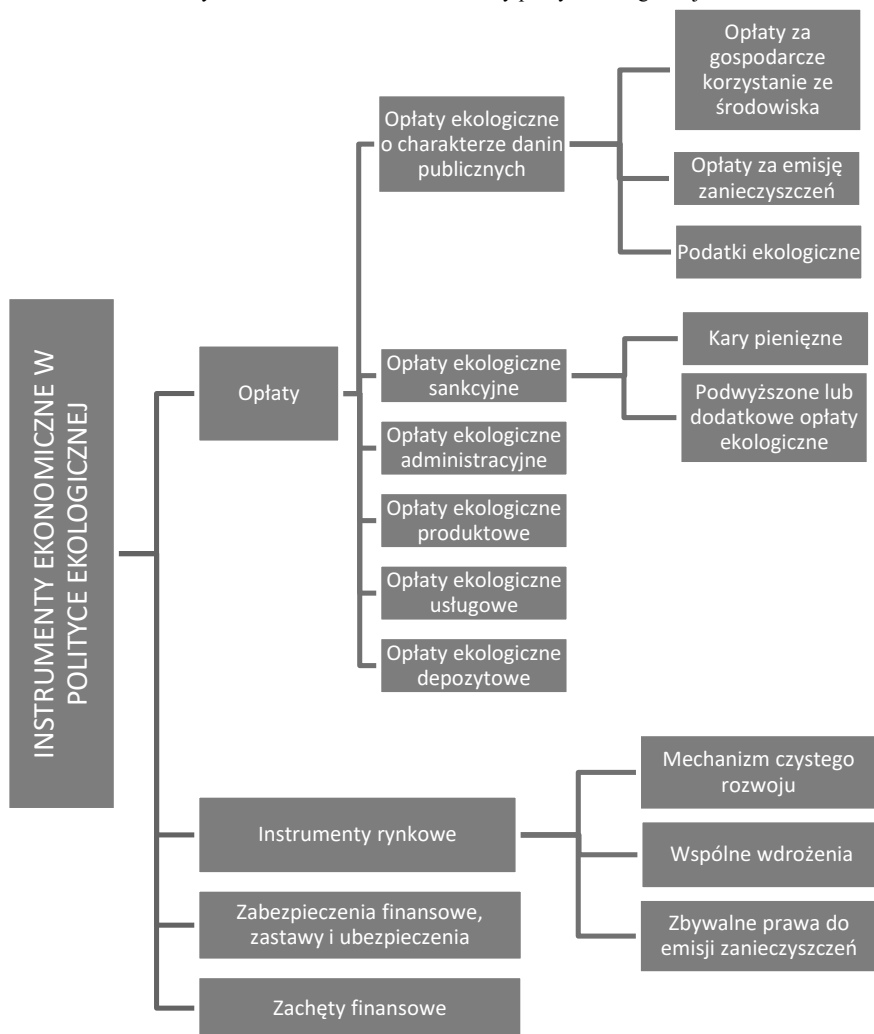
W rezultacie, instrumenty ekonomiczne stają się „finansową” formą zachęty do obniżania poziomu emitowanych zanieczyszczeń, umożliwiając przy okazji porównywanie kosztów redukcji zanieczyszczeń z wysokością obciążeń za brak działań ekologicznych, zaś ich głównym zadaniem jest kreowanie bodźców i informacji o sposobie postępowania względem środowiska naturalnego, które przy pomocy mechanizmu rynkowego są przekazywane pośrednio do podmiotów gospodarczych i innych użytkowników [19, 2012, s. 137]. Naturalnie, instrumenty te powinny wyrażać się ekologiczną skutecznością i efektywnością oraz możliwością wdrożenia od strony technicznej, prawnej, społecznej i politycznej, a ich ignorowanie zawsze winno być nieopłacalne dla przedsiębiorstw. Przegląd instrumentów ekonomicznych stosowanych w ramach ochrony środowiska, m.in. w Polsce, zaprezentowano na rysunku 2.

W literaturze przedmiotu, co obrazuje powyższy rysunek, wskazuje się na szerokie spektrum instrumentów ekonomicznych, przy czym dominującą rolę odgrywają opłaty ekologiczne, zwłaszcza o charakterze publicznym, które są definiowane jako pieniężne i przymusowe opłaty publiczne bezpośrednio związane z ochroną środowiska (np. opłaty za pobór wody, eksploatację zasobów naturalnych, wycinanie drzew, użytkowanie obszarów wodnych) bądź jako cena, którą podmiot płaci się za zanieczyszczanie środowiska (np. w wyniku emisji pyłów, ścieków czy składowania odpadów) [11, 2009, s. 11; 1, 2011, s. 41].

Do danin publicznych zaliczamy także podatki ekologiczne, które stanowią podstawowe źródło budżetu państwa, nie są ekwiwalentne, a dochód z nich ma charakter ogólny; a więc przeciwnie do opłat ekologicznych, które są źródłem ubocznym dla budżetu, dochód z nich jest przeznaczany na konkretny cel, a świadczenie ma charakter wzajemny [22, 2009]. W przypadku podatku ekologicznego płatnikiem jest konsument, podczas gdy opłaty ekologiczne uiszcza wytwórca danego produktu lub usługi. W Polsce nie występują typowe podatki ekologiczne, a jedynie podatki o charakterze ekologicznym, do których można zaliczyć np. lokalne podatki rolne, leśne, od nieruchomości, podatek akcyzowy. [8, 2011, s. 27].

Poza wymienionymi daninami występują również opłaty ekologiczne o charakterze administracyjnym, czyli normalnych lub specjalnych opłat za prowadzenie czynności administracyjnych na rzecz ochrony środowiska (np. za udostępnianie informacji o środowisku, handel uprawnieniami do emisji), usługowym (np. za dostawę wody, wywóz śmieci, odprowadzanie

Rysunek 2. Ekonomiczne instrumenty polityki ekologicznej.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [19, 2012, s. 138; 8, 2011, s. 17–18; 21].

i oczyszczanie ścieków), produktowym (np. za brak realizacji prawnego obowiązku odzysku i recyklingu odpadów opakowaniowych, niektórych produktów wycofanych z użycia (akumulatory, opony), zużytego sprzętu elektronicznego i elektrycznego, substancji kontrolowanych niszczących warstwę ozonową) oraz depozytowym (pobierane w przypadku produktów szczególnie szkodliwych dla środowiska i zwracane po ich właściwej utylizacji) [19, 2012, s. 146–151].

Niezwykle ważnym instrumentem ekonomicznym są również opłaty o charakterze sankcyjnym, na które składają się pieniężne kary ekologiczne oraz podwyższone lub dodatkowe opłaty ekologiczne, nakładane przez odpowiednie organy za niewłaściwe lub niezgodne z obowiązującymi przepisami korzystanie ze środowiska naturalnego. Są one bardziej dotkliwe dla

przedsiębiorstw, gdyż nie stanowią kosztów uzyskania przychodu (jak tradycyjne opłaty) i są odliczane od dochodu podmiotu gospodarczego. W Polsce wspomniane sankcje mają na celu wyrównanie strat wywołanych zanieczyszczeniem środowiska naturalnego i są nakładane np. za przekroczenie określonych w pozwoleniu ilości lub składu ścieków, ilości pobranej wody, poziomów hałasu, niewłaściwe składowanie odpadów, wycinanie drzew bez pozwolenia czy niszczenie zieleni podczas robót ziemnych [20, 2007, s. 163]. Z kolei dodatkowe opłaty ekologiczne są pobierane w celu gromadzenia środków na niwelowanie zanieczyszczeń oraz jako zachęta dla rozwiązań sprzyjających środowisku naturalnemu.

Omawiając instrumenty ekonomiczne nie należy pominąć zabezpieczeń i zastawów ekologicznych, stanowiących finansową gwarancję przedsiębiorstw, że realizowane przez nie przedsięwzięcia będą bezpieczne dla środowiska naturalnego, a działalność operacyjna zostanie dostosowana do wymogów środowiskowych w ustalonym czasie i w zgodzie z zasadami polityki ekologicznej.

Na koniec trzeba zaznaczyć, że instrumenty ekonomiczne nie przyjmują wyłącznie formy danin płaconych przez podmioty gospodarcze na realizację zadań związanych z ochroną środowiska, ale mogą również stanowić istotną pomoc finansową państwa dla przedsiębiorstw realizujących cele ekologiczne. Pomoc ta najczęściej występuje pod postacią przyznawanych subwencji o stałym charakterze (np. finansowe wsparcie dla wydawnictw zajmujących się edukacją ekologiczną), dotacji bezpośrednich (np. pomoc jednorazowa na realizację określonej inwestycji środowiskowej lub dopłaty do oprocentowania kredytów preferencyjnych z funduszy ekologicznych) bądź dotacji pośrednich (np. pomoc w formie zwolnień lub ulg podatkowych) i generalnie sprowadza się do uruchomienia środków finansowych dla przedsiębiorstw podejmujących się ważnych działań proekologicznych z punktu widzenia państwa, społeczeństwa czy właśnie środowiska. [19, 2012, s. 159].

W ramach charakterystyki instrumentów ekonomicznych warto wskazać na ważne funkcje, jakie pełni ich stosowanie wobec przedsiębiorstw negatywnie obciążających środowisko naturalne, a mianowicie [5, 2013, s. 97–98]:

- funkcję bodźcową, której podstawowym celem jest motywowanie podmiotów gospodarczych do racjonalnego korzystania ze środowiska naturalnego i wdrażania systemów chroniących przyrodę, co winno przekładać się na zmniejszenie opłat ekologicznych,
- funkcję dochodową, związaną z gromadzeniem przez podmioty środków z opłat ekologicznych, a następnie ich przeznaczaniem na finansowanie działań zgodnych z celami ekologicznymi,
- funkcję fiskalną, odnoszącą się do wpływu opłat ekologicznych na zasilanie budżetów publicznych oraz ich z późniejszej redystrybucji w obszarze ochrony środowiska,
- funkcję informacyjną, polegającą głównie na przekazywaniu opinii publicznej sygnałów o zagrożeniach środowiskowych oraz o kreowaniu odpowiednich zachowań zgodnych z ideą zrównoważonego rozwoju.

Wymienione funkcje pokazują, że być może instrumenty ekonomiczne nie odgrywają pierwszoplanowej roli w przedsiębiorstwach, ale należy się z nimi liczyć, gdyż w dłuższej perspektywie czasowej ich ignorowanie będzie rzutować na sytuację finansową przedsiębiorstw i ich wizerunek ekologiczny. Jak zatem widzimy, wszelkie opłaty, podatki, kary a nawet finansowe zachęty ekologiczne to instrumenty finansowe, które są wprowadzane, pobierane i dystrybuowane przez państwo w świetle przepisów polityki ekologicznej i w celu: zachęcania do przestrzegania zasad ochrony środowiska, aktywizacji przedsiębiorstw eksploatujących środowisko

naturalne do ograniczania generowanych przez nie zanieczyszczeń oraz zwrócenia uwagi na problemy ekologii i dbałości o przyrodę w obszarze prowadzonej działalności gospodarczej, która jest dla niej najbardziej uciążliwa.

Podsumowanie

Podsumowując rozważania dotyczące instrumentów o charakterze ekonomicznym należy zauważyć, że stanowią one ważny element polityki ekologicznej państwa, która wyłoniła się jako remedium na nieracjonalne i niekontrolowane korzystanie z zasobów naturalnych oraz stale postępującą degradację środowiska naturalnego i usankcjonowała się w postaci przepisów prawa o ochronie środowiska naturalnego. Przepisy te w majestacie prawa wymuszają na użytkownikach środowiska naturalnego dbanie o jego ochronę oraz warunkują aktywność proekologiczną przedsiębiorstw, która skutkuje np. eliminacją lub redukcją zanieczyszczeń w obszarze środowiska naturalnego, pokazując jednocześnie jak ważnym elementem działalności gospodarczej jest otaczająca nas przyroda.

W rezultacie instrumenty ekonomiczne stoją przede wszystkim na straży przestrzegania zasad ochrony środowiska, gdyż to dzięki odpowiednim zapisom prawnym i obowiązkowi uiszczania opłat za niewłaściwe korzystanie ze środowiska naturalnego lub jego niszczenie zdecydowanie zwiększa się świadomość ekologiczna przedsiębiorstw i społeczeństwa, a problemy środowiskowe zyskują na znaczeniu. I chociaż z jednej strony instrumenty te stanowią określone obciążenia dla podmiotów gospodarczych, to z drugiej przynoszą im w dłuższej perspektywie wymierne korzyści finansowe, przy czym wywołany przez nie skutek jest identyczny i z punktu widzenia państwa jak najbardziej pożądany, gdyż prowadzi do poprawy warunków środowiskowych. Warto przy tym wspomnieć, że zaangażowanie w ochronę środowiska, zwłaszcza w wymiarze wdrażania zintegrowanych technologii i oferowania produkcji przyjaznej środowisku skutkuje nie tylko korzyściami ekologicznymi, ale i obniżką kosztów działalności w długim okresie, co niewątpliwie rzutuje na wzrost konkurencyjności „zielonych” przedsiębiorstw.

Literatura

1. Bartniczak B., Ptak M., *Opłaty i podatki ekologiczne. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Uniwersytetu ekonomicznego w Wrocławiu, Wrocław 2011.
2. Becla A., Czaja S., Poskrobko T., *Międzynarodowa ochrona środowiska*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2014.
3. Borda J., Kiss F., *The Environmental Policy of UE and the Sustainable Development*, Studia Universitatis “Vasile Goldis”, Vol. 21, Issue 2, 2011.
4. Ciechanowicz–McLean J., *Prawo i polityka ochrony środowiska*, Oficyna Wolters Kluwer business, Warszawa 2009.
5. Graczyk A., *Instrumenty rynkowe polityki ekologicznej Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2013.
6. Kielin–Maziarz J., *Koncepcja zrównoważonego rozwoju w prawie Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2013.

7. Kozłowski S., *Ekorozwój – Wyzwanie XXI wieku*, PWN, Warszawa 2000.
8. Kryk B., Kłos L., I. Łucka A., *Oplaty i podatki ekologiczne po polsku*, CeDeWu, Warszawa 2011.
9. Kryński A., Kramer M., Caekelbergh A. F., *Zintegrowane zarządzanie środowiskiem. Systemowe zależności między polityką, prawem, zarządzaniem i techniką*, Wolters Kluwer Business, Warszawa 2013.
10. Leszczyńska A., *Absorpcja innowacji ekologicznych w przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2011.
11. Małecki P., *Oplaty ekologiczne w Polsce. Analiza i ocena za lata 2002–2007*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2009.
12. Mazur E., *Środowisko przyrodnicze. Zagrożenie, ochrona i kształtowanie*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2004.
13. Mazur E., *Gospodarka a środowisko przyrodnicze*, Wydawnictwo Zachodniopomorskiej Szkoły Biznesu w Szczecinie, Szczecin 2008.
14. Misiołek A., Kowal E., Kucińska-Landwójtowicz A., *Ekologia*, PWE, Warszawa 2014.
15. Niemiec W., Sadowska S., Niemiec O., *Wybrane zagadnienia ochrony środowiska*, Oficyna Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 2010.
16. Nowosielski R., Spilka M., Kania A., *Zarządzanie środowiskowe i systemy zarządzania środowiskowego*, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice 2010.
17. Paczusiński R., *Prawo Ochrony Środowiska*, BRANTA, Bydgoszcz 2000.
18. Pietrewicz J. W., *Ochrona środowiska w warunkach procesu globalizacji*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2011.
19. Poskrobko B., Poskrobko T., *Zarządzanie środowiskiem w Polsce*, PWE, Warszawa 2012.
20. Poskrobko B., *Zarządzanie środowiskiem*, PWE, Warszawa 2007.
21. *Prawo ochrony środowiska*, Ustawa z dnia 27.04.2001 r., (Dz. U. nr 62, poz. 627 z późn. zm.).
22. Radecki W., *Oplaty i kary pieniężne w ochronie środowiska*, Komentarz do przepisów ustaw: prawo ochrony środowiska, o odpadach, o międzynarodowym obrocie odpadami, o ochronie przyrody, Warszawa 2009.
23. Wąsikiewicz-Rusnak U., *Międzynarodowe programy i systemy zarządzania środowiskowego w przedsiębiorstwach przemysłowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2009.
24. Wnuk Z., *Ekologia i ochrona środowiska Wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2010.

Economic Dimension of Environmental Policy in the Area of economic Activity

Summary

The subject of the hereby article relies in discussion of influence of economic instruments of ecological policy onto functioning of companies. Economic instruments constitute an important element of ecological state policy due to the fact, that they force the environment users to care for its protection and they also condition proecological activity of companies, which leads, among others, to the elimination or reduction of pollution within the ecosystem. Simultaneously, they are of dichotomous nature, as on one hand they constitute certain burden for companies, while on the other they may potentially provide visible financial benefits in both cases resulting in improvement of environmental conditions.